

บทความวิจัย

การสำรวจโลมาและวาฬเบื้องต้นบริเวณอ่าวไทยตอนบน Preliminary Survey of Cetacean in the Upper Gulf of Thailand

สุชาติ สว่างอารีรักษ์

Suchat Sawangarreruks

ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนบน, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

Marine and Coastal Research Center (Bangkok), Department of Marine and Coastal Resources

นิพนธ์ ทองอยู่

Nipphon Thong-yoo

สำนักป้องกันและปราบปราม, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

Marine and Coastal Research Center (Bangkok), Department of Marine and Coastal Resources

สุรศักดิ์ ทองสุกดี

Surasak Thongsukdee

ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนบน, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

Marine and Coastal Research Center (Bangkok), Department of Marine and Coastal Resources

ไพโรจน์ ช่วยวงศ์

Piroj Chouy Wong

ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนบน, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

Marine and Coastal Research Center (Bangkok), Department of Marine and Coastal Resources

วิษณุ นิยมไทย

Wisanu Niyomthai

ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนบน, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

Marine and Coastal Research Center (Bangkok), Department of Marine and Coastal Resources

ศิวพร ราชสุวรรณ

Sivaporn Ratchsuwan

ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนบน, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

Marine and Coastal Research Center (Bangkok), Department of Marine and Coastal Resources

คำสำคัญ : โลมา, วาฬ, อ่าวไทยตอนบน

Key words : Cetacean, Dolphin, Whale, Upper Gulf of Thailand

Abstract

The study of Cetacean was conducted from Bangpakong river mouth to Pranburi river mouth. Interview, skeleton and carcass stranded examination and sight seeing surveys along the coastal were done in 2003 . Five species of Indo-Pacific humpbacked dolphin (*Sousa chinensis*), Irrawaddy dolphin (*Orcaella brevirostris*), Finless porpoise (*Neophocaena phocaenoides*), Pygmy killer whale (*Feresa attenuata*) and Bryde's whale (*Balaenoptera edeni*) were found.

Irrawaddy dolphin was found in every survey trip while Phgmy killer whale whale was the first recorded in the Gulf of Thailand.

บทคัดย่อ

การดำเนินการสำรวจทรัพยากรสัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์บริเวณอ่าวไทยตอนบนโดยใช้การสอบถามข้อมูล การสำรวจซากและโครงกระดูก และการสำรวจภาคสนามระหว่างเดือนมิถุนายน-เดือนกันยายน 2546 พบโลมาและวาฬ จำนวน 5 ชนิด ได้แก่ โลมาหลังโหนก (Indo-Pacific humpbacked dolphin : *Sousa chinensis*) โลมาอริวดี (Irrawaddy dolphin : *Orcaella brevirostris*) โลมาหัวบาตรหลังเรียบ (Finless porpoise : *Neophocaena phocaenoides*) วาฬเพชฌฆาตแคระ (Phgmy killer whale : *Feresa attenuata*) และวาฬบรูด้า (Bryde's whale : *Balaenoptera edeni*)

โลมาอริวดี พบทุกครั้งที่ดำเนินการสำรวจตามแนวชายฝั่งทะเลซึ่งเป็นแหล่งหากิน ขณะที่วาฬเพชฌฆาตแคระ กล่าวได้ว่าเป็นครั้งแรกที่พบฝั่งอ่าวไทย

คำนำ

โลมาและวาฬ จัดเป็นสัตว์เสี่ยงสูญพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในทะเลกลุ่ม Cetacean ซึ่งในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะลดลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุหลักเกิดจากสภาพสิ่งแวดล้อมทางทะเลเสื่อมโทรมลง และจากการล่าของมนุษย์ จนทั่วโลกได้ให้ความสำคัญและจัดให้เป็นสัตว์สงวนคุ้มครองตามบัญชี Appendix I และ II ในอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์

(Conservation of International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES) ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกอนุสัญญาฉบับนี้ด้วย

การศึกษาวิจัยโลมาและวาฬในประเทศไทย แม้ว่า มีรายงานการศึกษามาเป็นระยะเวลานาน แต่ขาดการต่อเนื่องและครอบคลุมทุกๆ ด้านของทรัพยากรสัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์ดังกล่าว จนกระทั่งเข้ามาสู่ระยะเวลาประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา สถาบันวิจัยชีววิทยา

และประมงทะเล กรมประมง (ปัจจุบันคือ สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง) เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้ดำเนินการศึกษาอย่างจริงจัง จนพบจำนวนชนิดที่มากขึ้นจากการศึกษาที่ดำเนินมาในระยะเวลาก่อนหน้านี้เพิ่มเป็นจำนวน 21 ชนิด โดยพบฝังบาวไทยจำนวน 14 ชนิด และฝังบาวอินโดจีน 17 ชนิด นอกจากนี้มีความเข้าใจชีววิทยาของทรัพยากรสัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์เหล่านั้นค่อนข้างดีในบางชนิด (สุพจน์และคณะ 2539; Adulyanukosol 1999; Chantapornsy et al. 1996) แต่การดำเนินการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาทางฝังบาวทะเลตะวันตกของประเทศไทย: ทะเลอันดามัน ในขณะที่ทางฝังบาวไทยยังขาดข้อมูลเบื้องต้นของโลมาและวาฬหลายๆ ด้าน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการสำรวจและศึกษา เพื่อสามารถนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ในการตัดสินใจต่อแผนการพัฒนาพื้นที่แนวชายฝั่งทะเล และนำข้อมูลดังกล่าวไปสู่การจัดการให้ได้ประโยชน์สูงสุดและอย่างยั่งยืนในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการสำรวจโลมาและวาฬที่เป็นทรัพยากรสัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์นี้ เป็นการเตรียมข้อมูลส่วนหนึ่งด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพื้นที่อ่าวไทยตอนบน เพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตามแผนพัฒนาหรือโครงการต่างๆ เช่น โครงการเส้นทางลัดสู่ภาคใต้ (สมุทรสาคร - แหลมผักเบี้ย - ชะอำ) เป็นต้น

วิธีดำเนินการ

ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนบน ได้ดำเนินการศึกษาทรัพยากรสัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์โลมาและวาฬ ในเขตพื้นที่รับผิดชอบตามแนวชายฝั่งทะเลตั้งแต่ปากแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ถึง ปากแม่น้ำปาดมบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (รูปที่ 1) ระหว่างเดือนมิถุนายน - กันยายน 2546 การศึกษาครั้งนี้โดยการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากขบวนการต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การสอบถามข้อมูลจากชาวประมงชายฝั่ง

โดยการออกพื้นที่สอบถามข้อมูลจากชาวประมงที่ประกอบอาชีพด้วยเครื่องมือประมงพื้นบ้านบริเวณชายฝั่งทะเล เช่น อวนลอยกุ้ง อวนจุมปู อวนรุน เป็นต้น การสอบถามข้อมูลจากชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งทะเลเป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อทราบถึงชนิด แหล่งที่พบ ช่วงเวลา ความถี่ในการพบเห็น และพฤติกรรมขณะที่พบเห็น ซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่ดีในการนำไปสู่ขบวนการสำรวจทางวิทยาศาสตร์อย่างถูกต้อง

2. การสำรวจโครงกระดูกและซากเกยตื้น

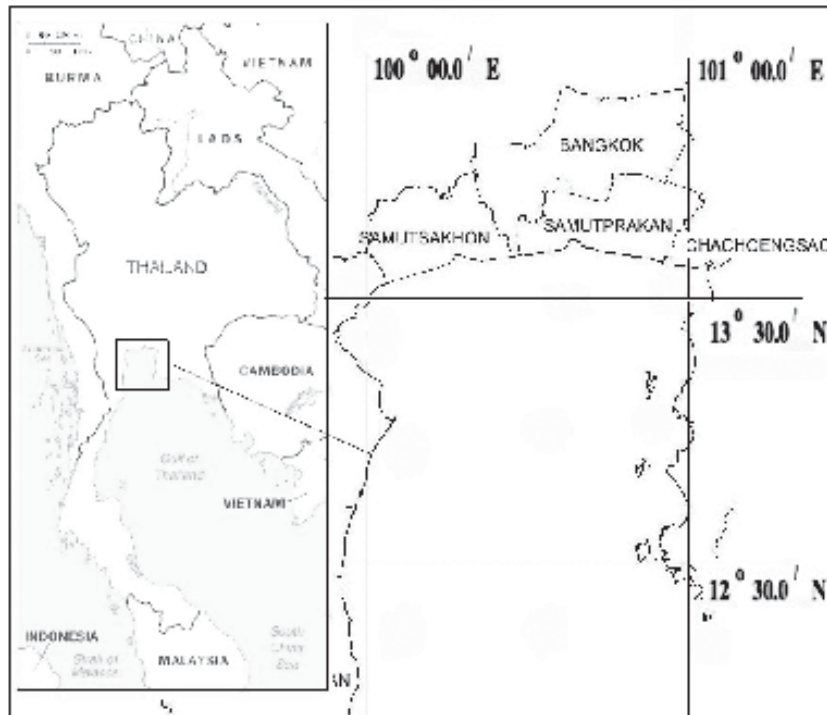
การสำรวจโครงกระดูกโลมาและวาฬ โดยการสำรวจรวบรวมข้อมูลจำนวน ชนิด และสถานที่ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุของการตาย และเป็นการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย

การศึกษาโลมาและวาฬที่มากยตื้นบริเวณชายฝั่งดำเนินการทันทีเมื่อได้รับทราบข่าวจากสิ่งพิมพ์เผยแพร่หรือได้รับแจ้งจากประชาชนในพื้นที่ เพื่อทราบถึงชีววิทยายาธิสภาพ และสาเหตุของการเกยตื้น

3. การสำรวจบริเวณชายฝั่งทะเล

โดยดำเนินการสำรวจห่างจากแนวชายฝั่งทะเล 2 - 3 ไมล์ทะเล ด้วยการวางแนวสำรวจแบบซิกแซก (zigzag) เป็นแนวตั้งฉากระยะ 3 ไมล์ทะเล และแต่ละแนวห่างกัน 3 ไมล์ทะเล (รูปที่ 2) ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการสำรวจแต่ละแห่งประมาณ 6 - 8 ชั่วโมง (ระหว่าง 09.00 - 17.00 น.) พื้นที่แนวสำรวจแบ่งเป็น 8 แห่ง ได้แก่ 1) ปากแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา 2) จังหวัดสมุทรปราการ 3) จังหวัดกรุงเทพฯ - จังหวัดสมุทรสาคร 4) จังหวัดสมุทรสงคราม 5) อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี 6) แหลมผักเบี้ย - หาดเจ้าสำราญ จังหวัดเพชรบุรี 7) อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี และ 8) อำเภอหัวหิน - ปากแม่น้ำปาดมบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

โดยการพบเห็นจากกิจกรรมอื่นๆ และได้มีการบันทึกวันเดือนปี เวลา และสถานที่ การพบเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนบน หรือได้รับแจ้งจากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

รูปที่ 1 แสดงเขตพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนบน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ตามการปฏิรูประบบราชการ พ.ศ. 2545

รูปที่ 2 รูปแบบทิศทางการดำเนินการสำรวจ ตามแนวชายฝั่งทะเลแบบซิกแซก (zigzag) ตั้งฉากกับแนวชายฝั่ง แต่ละแนวห่างกัน 3 ไมล์ทะเล

ผลการสำรวจและศึกษา

โลมาและวาฬ จากการสำรวจเบื้องต้นโดยการสอบถามข้อมูล การสำรวจโครงกระดูกและซากเกยตื้น และการสำรวจบริเวณชายฝั่งทะเล พื้นที่อ่าวไทยตอนบนสามารถจำแนกชนิดของโลมาและวาฬที่พบออกได้จำนวน 5 ชนิด จาก 3 ครอบครัว คือ

1. ครอบครัว Balaenopteridae: วาฬชนิดไม่มีฟัน

วาฬบรูด้า (Bryde's whale: *Balaenoptera edeni*) ลักษณะทั่วไปลำตัวมีสีเทาดำ ส่วนคอถึงส่วนท้องจะมีสีขาว-ชมพู บริเวณด้านบนของส่วนหัวมีช่องกลม 2 ช่องซึ่งสามารถพ่นน้ำได้ เป็นวาฬชนิดไม่มีฟัน (Baleen

whale) มีซี่กรอง (Baleen plate) บนขากรรไกรบน
จำนวน 250 - 370 คู่ ทำหน้าที่กรองอาหารจำพวก
แพลงก์ตอน ลูกกุ้ง และ ลูกปลาขนาดเล็ก ขนาดโตเต็มที่
มีความยาวเฉลี่ย 15 เมตร น้ำหนักตัวประมาณ 20 -
25 ตัน

2. ครอบครัว Delphinidae: ครอบครัวโลมา และวาฬ

โลมาอิรวดี (Irrawaddy dolphin: *Orcaella
brevirostris*) ลักษณะทั่วไป ลำตัวมีสีเทาเข้ม เป็นโลมา
ขนาดเล็ก ขนาดโตเต็มที่เฉลี่ย 2.7 เมตร น้ำหนักตัว
ประมาณ 250 - 300 กิโลกรัม จำนวนฟันขากรรไกรบน
แถวละ 17 - 20 คู่ และขากรรไกรล่างแถวละ 15 - 18 คู่
ลักษณะเด่น คือ หัวค่อนข้างกลม ไม่มีจึงอยปาก
ครีบหลังรูปทรงสามเหลี่ยมขนาดเล็กปลายมนที่อยู่ก่อนไป
ทางหาง การรวมฝูงเป็นกลุ่มเล็กๆ ประมาณ 6 ตัว หรือ
บางครั้งอาจมีจำนวนถึง 30 ตัว และสามารถพบเห็นได้
บริเวณพื้นที่เดียวกันกับโลมาปากขวด (Bottlenose
dolphin) หรือโลมาหลังโหนก (Indo-Pacific hump-
backed dolphin) กินปลา หมึก และกุ้ง เป็นอาหาร

โลมาหลังโหนก (Indo-Pacific humpbacked
dolphin: *Sousa chinensis*) ลักษณะทั่วไป ลำตัวบึกบึน
กลมยาว ผิวสีขึ้นอยู่กับพื้นที่และอายุ โดยทั่วไปมีสีผิว
เทาเข้มบริเวณด้านหลังและเทาจางบริเวณด้านท้อง เมื่อ
โตเต็มวัยออกสีขาวเผือก/ขาวชมพู จำนวนฟันบนขา
กรรไกรแต่ละข้าง 29 - 38 ซี่ โคนครีบหลังเป็นฐานกว้าง
โค้งลงด้านหลัง ขนาดโตเต็มที่เฉลี่ย 2.8 เมตร น้ำหนัก
ตัวประมาณ 250 - 300 กิโลกรัม

วาฬเพชฌฆาตแคระ (Pygmy killer whale:
Feresa attenuata) ลักษณะทั่วไป มีรูปร่างลักษณะที่สมส่วน
ส่วนหัวกลม ไม่มีคอ สีลำตัวเทาดำหรือดำ และมีแถบสี
ขาวบริเวณด้านท้อง ขนาดโตเต็มที่เฉลี่ย 2.6 เมตร น้ำหนัก
ตัวประมาณ 225 กิโลกรัม จำนวนฟันในแต่ละแถว 8 -
11 ซี่ ตัวผู้มีขนาดใหญ่กว่าตัวเมียเล็กน้อย การรวมฝูงใน
บางครั้งเป็นกลุ่มขนาดใหญ่สามารถพบถึงจำนวน 100 ตัว
ชอบอาศัยอยู่ในมหาสมุทร กินปลาและหมึกเป็นอาหาร

3. ครอบครัว Procoenidae: True porpoise

โลมาหัวบาตรหลังเรียบ (Finless porpoise:
Neophocaena phocaenoides) ลักษณะทั่วไปเป็นโลมา
ขนาดเล็กมีลักษณะคล้ายโลมาอิรวดี ต่างกันที่ส่วนหลัง
เรียบไม่มีครีบหลัง ลักษณะผิวสีเทาและเมื่อมีอายุมากขึ้น
สีจะจางลง จำนวนฟันของแต่ละแถว 13 - 22 ซี่ ไม่ค่อย
มีพฤติกรรมการรวมฝูง ส่วนใหญ่พบ 1 - 2 ตัว ขนาดโต
เต็มที่ประมาณ 1.9 เมตร น้ำหนักตัวระหว่าง 30 - 45
กิโลกรัม

การสอบถามข้อมูลจากชาวประมงชายฝั่ง

จากการสอบถามข้อมูล พื้นที่ที่ได้ดำเนินการ
สัมภาษณ์ชาวประมงพื้นบ้านแล้วเสร็จ คือ จังหวัด
ฉะเชิงเทรา และ จังหวัดเพชรบุรี โลมาและวาฬที่พบคาด
ว่า จำนวน 3 - 4 ชนิด คือ

โลมาหลังโหนก (Indo-Pacific humpbacked
dolphin: *Sousa chinensis*) หรือที่ชาวประมงเรียกว่า
“โลเผือก/โลมาเผือก” (รูปที่ 3) ตามลักษณะสีผิวเมื่อ
มีอายุมากขึ้นสีผิวจะจางลงเป็นสีเทาอมชมพู หรือสีขาว
ชมพูสามารถพบเห็นได้เป็นครั้งคราวตามแนวชายฝั่งทะเล
เป็นฝูงขนาดเล็ก 2 - 3 ตัว พฤติกรรมที่พบเห็นขณะ
ว่ายน้ำบริเวณผิวน้ำหรือขณะกู่อวนลอยจากการทำการ

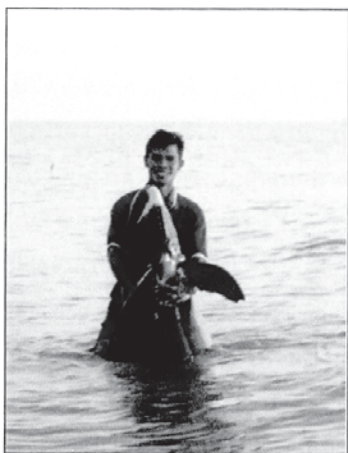
รูปที่ 3 แสดงลักษณะผิวสีขาวอมชมพูหรือชมพูของโลมา
หลังโหนก (Indo-Pacific humpbacked
dolphin) เมื่อมีอายุมาก

ประมง โลมาขึ้นจะมากินเศษปลาและ/หรือดิ่งปลาจาก
อวนลอย

โลมาอิรวดี (Irrawaddy dolphin: *Orcaella
brevirostris*) และ/หรือโลมาหัวบาตรหลังเรียบ (Finless
porpoise: *Neophocaena phocaenoides*) หรือที่ชาว
ประมงเรียก “โลซิก” ตามลักษณะการส่งเสียงร้อง เนื่องจาก
โลมาทั้งสองชนิดนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมากซึ่งอาจ
ทำให้เกิดความสับสนต่อการจำแนกชนิดระหว่างโลมาทั้ง
2 ชนิดนี้ต่อชาวประมงพื้นบ้าน สามารถพบเห็นเป็น
ประจำบริเวณแนวชายฝั่งทะเลและปากแม่น้ำ ครั้งละ
จำนวน 2 - 3 ตัว ช่วงระยะเวลาประมาณ 10.00 -
12.00 น. ขณะที่สภาพภูมิอากาศท้องฟ้าโปร่ง และคลื่น
ลมสงบ พฤติกรรมที่พบเห็นทั่วไปว่ายผุดโผล่บริเวณ
ผิวน้ำหรือขณะกู่วนลอยจากการทำการประมงและโลมานี้
จะมากินเศษปลาหรือดิ่งปลาจากอวนลอย

วาฬบรูด้า (Bryde's whale: *Balaenoptera
edeni*) สามารถพบเห็นได้ทุกๆ ปี เป็นคู่บริเวณพื้นที่ชายฝั่ง
ทะเลจังหวัดสมุทรสาคร - จังหวัดเพชรบุรี โดยเฉพาะ
ช่วงต้นฤดูหนาว โดยทั่วไปพฤติกรรมที่พบเห็นขณะ
กำลังกินอาหาร

รูปที่ 4 วาฬเพชรฆาตแคระ 1 ใน 2 ตัวที่เกยตื้นบริเวณ
หน้าค่ายพระราม 6 อำเภอบางคนที จังหวัดเพชรบุรี

การสำรวจจากโครงกระดูกและซากเกยตื้น

จากการสำรวจโครงกระดูกและซากเกยตื้น พบ
โครงกระดูกทั้งที่สมบูรณ์และที่เป็นเศษชิ้นส่วนต่างๆ เป็น
จำนวนมากตลอดแนวชายฝั่งอ่าวไทยตอนใน โครง
กระดูกและเศษชิ้นส่วนเหล่านี้มีการเก็บรักษาตามสถานที่
ต่างๆ ส่วนใหญ่ขาดการดูแลรักษา เช่น วัด โรงเรียน และ
ศาลเจ้า โครงกระดูกและซากเกยตื้นที่พบสมบูรณ์มีจำนวน
7 โครงกระดูก (ตารางที่ 1)

การสำรวจบริเวณชายฝั่งทะเล

เนื่องจากช่วงระยะเวลาของแผนดำเนินการสำรวจ
เป็นช่วงฤดูฝน บริเวณแนวชายฝั่งทะเลมีคลื่นลมแรง
ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการสำรวจด้วยเรือประมงพื้นบ้าน
ขนาดเล็ก (รูปที่ 5) ดังนั้น จากแนวสำรวจชายฝั่งทะเล

รูปที่ 5 เรือที่ใช้ดำเนินการสำรวจโลมาและวาฬตามแนว
ชายฝั่งทะเล พื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (บน)
และจังหวัดเพชรบุรี (ล่าง)

ตารางที่ 1 รายละเอียดสถานที่และตำแหน่งที่เก็บโครงกระดูกที่สมบูรณ์และซากเกยตื้นของวาฬและโลมาขณะดำเนินการสำรวจนี้

ชนิด	ตำแหน่ง		รายละเอียด
	Latitude (N)	Longitude (E)	
วาฬบรูด้า	12-57-997	100-02-359	ความยาวประมาณ 14.20 เมตร พบซากที่ชายหาดสวนสน เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2520 โครงกระดูกเก็บไว้ที่สวนสนประดิพัทธ์ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
	13-00-524	100-03-958	ความยาวประมาณ 10.80 เมตร พบซากเกยตื้นที่หาดเจ้าสำราญ เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2518 โครงกระดูกเก็บไว้ที่วัดหาดเจ้าอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
	12-29-897	099-58-425	โรงเรียนวัดโตนดน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
	13-23-041	100-12-260	พบเสียชีวิตเกยตื้นบริเวณป่าชายเลน บ้านกระช้ำขาว เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2543 เก็บไว้ที่วัดกระช้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
โลมาหัวบาตรหลังเรียบ	13-23-041	100-12-260	วัดกระช้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
โลมาอิรวดี	13-28-770	100-59-516	เพศเมีย ความยาวตลอดลำตัว 240 เซนติเมตร น้ำหนักตัว 138 กิโลกรัม พบซากลอยมาติดกระชังปลากระพง เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2545 โครงกระดูกเก็บไว้ที่เทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
วาฬเพชฌฆาตแคระ	ไม่ได้บันทึกข้อมูล		เพศผู้ วัยมาเกยตื้นบริเวณหน้าค่ายพระราม 6 อำเภอชะอำ จำนวนสองตัว เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2546 มีขนาดความยาวที่ใกล้เคียงกันประมาณ 2.30 เมตร (รูปที่ 4) ขณะนี้ซากฝังอยู่ที่ศูนย์วิจัยและทดสอบพันธุ์สัตว์น้ำเพชรบุรี กรมประมง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

จำนวน 8 แห่ง ที่กำหนดไว้ในแผนดำเนินการสำรวจสามารถดำเนินการสำรวจเป็นที่เรียบร้อยแล้วเพียง 3 แห่ง คือ

1. บริเวณปากแม่น้ำปราณบุรี ถึง อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. บริเวณแหลมผักเบี้ย ถึง หาดเจ้าสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

3. บริเวณตำบลบางตะบูน อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

โลมาและวาฬ ที่พบจำนวน 3 ชนิด คือ โลมาอิรวดี โลมาหัวบาตรหลังเรียบ และ วาฬบรูด้า ช่วงระยะเวลา 12.00 - 14.00 น. (ตารางที่ 2)

โลมาอิรวดี พบทุกครั้งที่ดำเนินการสำรวจบริเวณ

ตารางที่ 2 แสดงตำแหน่ง ชนิด และ จำนวน ของโลมาและวาฬที่พบขณะดำเนินการสำรวจ

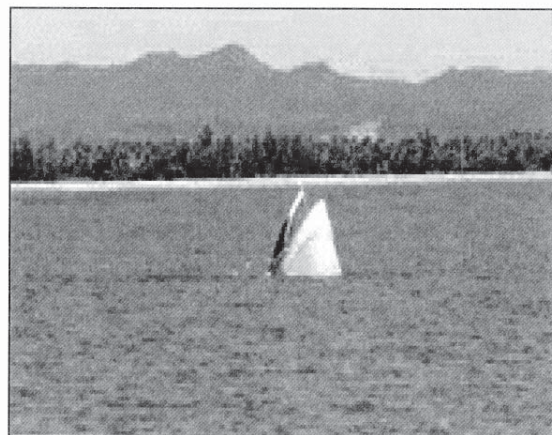
พื้นที่ สำรวจ	วัน-เดือน-ปี	เวลา	ตำแหน่ง		ชนิด (จำนวนที่พบโดยการประมาณการ)
			Latitude (N)	Longitude (E)	
1	20 กันยายน 2546	12:42	12-27-727	100-01-918	โลมาอิรวดี (8 - 10 ตัว)
			12-28-586	100-03-519	โลมาหัวบาตร (2 - 3 ตัว)
		13:55	12-29-263	100-02-517	โลมาหัวบาตร (2 - 3 ตัว)
2	27 กรกฎาคม 2546	13:23	13-01-084	100-07-607	โลมาอิรวดี (4 - 5 ตัว)
		13:28	13-00-986	100-08-072	โลมาอิรวดี (2 - 3 ตัว)
		13:40	13-00-597	100-08-248	โลมาอิรวดี (2 - 3 ตัว)
3	19 กันยายน 2546	13:46	13-13-042	100-05-786	วาฬบรูด้า (4 ตัว)
		16:15	13-07-300	100-04-800	โลมาอิรวดี (2 ตัว)

แนวใกล้ฝั่งมากกว่าแนวไกลฝั่ง พฤติกรรมขณะที่พบเห็น
ว่ายผุดโผล่บริเวณพื้นผิวน้ำในระยะใกล้เรือสำรวจใน
รัศมีประมาณ 50 - 100 เมตร การรวมฝูงขณะที่พบเป็น
ฝูงขนาดเล็กประมาณ 2 - 10 ตัว ช่วงระยะเวลาที่พบ
ประมาณ 2 - 5 นาทีต่อครั้ง

โลมาหัวบาตรหลังเรียบ พบในแนวสำรวจปาก
แม่น้ำปรางบุรีบริเวณชายฝั่งทะเลอำเภอหัวหิน พฤติกรรม
ขณะที่พบเห็นว่ายผุดโผล่บริเวณพื้นผิวน้ำเช่นเดียวกับ

โลมาอิรวดี แต่ช่วงระยะเวลาที่พบสั้นกว่า

วาฬบรูด้า พบจำนวน 2 คู่ ในระยะห่างจากเรือ
ขณะสำรวจประมาณ 300 - 500 เมตร ซึ่งแต่ละคู่มีระยะที่
ห่างกันพอสมควร จากการเฝ้าสังเกตการณ์ที่อยู่ใกล้
เรือสำรวจและกำลังกินอาหาร ระหว่างเวลา 13:46 -
14:30 น. แสดงพฤติกรรมการกินอาหารโดยขึ้นอ้าปาก
กินอาหาร (รูปที่ 6) ซึ่งแต่ละครั้งใช้ระยะเวลาประมาณ 10
วินาที แล้วว่ายน้าววนเป็นรอบๆ ประมาณ 2 - 4 นาที จึง

รูปที่ 6 พฤติกรรมการขึ้นกินอาหารของวาฬบรูด้า (www.geocities.com/ingreen 2001/bryde.htm)

ขึ้นกินอาหารอีกครั้ง บริเวณพื้นที่รอบๆ สามารถพบ
ซากสัตว์น้ำลอยอยู่ตามผิวน้ำ เช่น ปลาเป็นครอบครัว
Leiognathidae (*Leiognathus* spp. and *Secutor*
spp.)

วิจารณ์และสรุป

โลมาและวาฬที่พบจากการดำเนินการสำรวจ พบ
จำนวน 5 ชนิด แบ่งเป็น โลมา จำนวน 3 ชนิด และวาฬ
จำนวน 2 ชนิด ได้แก่ โลมาหลังโหนด โลมาอริวดี โลมา
หัวบาตรหลังเรียบ วาฬบรูด้า ซึ่งเป็นชนิดที่มีการแพร่
กระจายทั่วไปบริเวณแนวชายฝั่งทะเลและปากแม่น้ำ ทั้ง
ทางฝั่งทะเลอ่าวไทยและทะเลอันดามัน (สุพจน์และคณะ
2539; Mahakunlayanakul 1996) และ วาฬเพชฌ
ฆาตกระ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการพบครั้งแรกทางฝั่งทะเล
อ่าวไทย และนับว่าเป็นครั้งที่สองของประเทศไทย โดยมีการ
พบครั้งแรกที่หาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง เมื่อวันที่ 1 เมษายน
2539 เป็นวาฬเพชฌฆาตกระเพศเมีย (Chantrapornsy
1996) ทำให้จำนวนโลมาและวาฬฝั่งอ่าวไทย เพิ่มจำนวน
เป็น 15 ชนิด

จำนวนชนิดของโลมาที่พบจากการศึกษาครั้งนี้
แม้ว่ามีจำนวนที่น้อยกว่าการศึกษาของ Mahakunlaya-
nakul (1996) ที่ดำเนินการศึกษาโลมาในอ่าวไทยพบ
จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ โลมาหลังโหนด โลมาอริวดี โลมา
หัวบาตรหลังเรียบ และ โลมาปากขวด (*Bottlenose dol-
phin: Tursiops truncatus*) ที่ไม่พบในการศึกษาครั้งนี้ อาจ
เนื่องจากว่า การศึกษานี้เป็นช่วงระยะเวลาดำเนินการสั้นๆ
และฤดูฝนบริเวณแนวชายฝั่งทะเลด้วยเรือประมงพื้นบ้าน
ขนาดเล็กที่ไม่สามารถดำเนินการสำรวจห่างจากชายฝั่ง
ได้มากนัก ในขณะที่โลมาปากขวดเป็นชนิดที่พบเห็นใน
ทะเลบริเวณเกาะต่างๆ และมีพื้นที่หากินห่างจากฝั่งพอ
สมควร (Jefferson *et al.* 1993)

สาเหตุที่พบวาฬบรูด้าในช่วงฤดูหนาวอาจกล่าวได้
ว่าช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีจำนวนปริมาณความชุกชุม
ของลูกสัตว์น้ำวัยอ่อนเป็นจำนวนมาก เช่น ลูกปลา ลูกกุ้ง
และ เคย เนื่องจากช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงฤดู

วางไข่ของทรัพยากรสัตว์น้ำหลายชนิด เช่น ปลาทุ และ
กุ้งแชบ๊วย (ประภา 2538; มัทนา 2539) ซึ่งนับว่าลูก
สัตว์น้ำวัยอ่อนเหล่านั้นเป็นอาหารที่เหมาะสมของวาฬ
บรูด้าที่กินอาหารโดยการกรองผ่านซี่กรอง (Baleen plate)

โลมาและวาฬ อาจใช้เป็นตัวชี้วัดความอุดม
สมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำได้ จึงทำให้โลมาและวาฬ
เข้ามาหากินบริเวณดังกล่าว และจากการสอบถามชาว
ประมงพื้นบ้านทราบว่าในช่วงที่วาฬเข้ามาหากินบริเวณ
แนวชายฝั่ง จะทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำต่างๆ วายหนีมา
ติดอวนลอยที่ชาวประมงลอยไว้และทำให้ได้ทรัพยากร
สัตว์น้ำเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น หากมีการพัฒนาพื้นที่
ชายฝั่งทะเลตามแผนการหรือโครงการพัฒนาต่างๆ ย่อมส่ง
ผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์
เหล่านั้น ดังนั้นควรที่จะมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องและเร่งด่วน
เพื่อทราบถึงชีววิทยาต่างๆ เช่น การอพยพเคลื่อนย้าย
ถิ่นเพื่อการแพร่ขยายพันธุ์ แหล่งหากินของโลมาและวาฬที่
มีการแพร่กระจายในพื้นที่การศึกษานี้ เพื่อใช้เป็นข้อมูล
การจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทะเลให้เกิด
ประโยชน์สูงสุดและยั่งยืนต่อการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่ง
ทะเลในด้านต่างๆ โดยเฉพาะหากมีการดำเนินโครงการเส้น
ทางลัดสู่ภาคใต้ (สมุทรสาคร-แหลมผักเบี้ย-ชะอำ) ซึ่ง
ระยะเวลาระหว่างการดำเนินการก่อสร้างอาจเป็นการกวน
ทรัพยากรสัตว์ทะเลหายากดังกล่าว

คำขอบคุณ

คณะผู้เขียนขอขอบคุณ ชาวประมงพื้นบ้าน ตาม
พื้นที่ชายฝั่งทะเลต่างๆ ที่ได้ให้ความสนับสนุนการ
ดำเนินงานที่คณะผู้เขียนได้เดินทางไปสำรวจ คุณสุพจน์
จันทราภรณ์ศิลป์ ที่ให้ข้อเสนอแนะการดำเนินงานสำรวจ
และการสังเกตขณะดำเนินการสำรวจ

ท้ายนี้ ขอขอบคุณ ดร. เจิดจินดา โชติยะปุตตะ
ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
อ่าวไทยตอนบน ที่สนับสนุนงานสำรวจนี้

เอกสารอ้างอิง

- ประภา วัฒนกุล. (2538). แหล่งและฤดูกาลไขของปลาหู
Rastrelliger neglectus (van Kampen) บริเวณ
อ่าวไทยฝั่งตะวันตกตอนบน (ประจวบคีรีขันธ์ -
ชุมพร) เอกสารวิชาการฉบับที่ 27/2538. ศูนย์
พัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนบน, กองประมง
ทะเล. 20 หน้า
- มัทนา บุญยกุล. (2539). ชีววิทยาและวงจรชีวิตของกิ้ง
แฮ้วยในอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี.
เอกสารวิชาการฉบับที่ 28/2539. ศูนย์พัฒนา
ประมงทะเลอ่าวไทยตอนบน, กองประมงทะเล.
61 หน้า
- สุพจน์ จันทราภรณ์ศิลป์ และคณะ. (2539). โลมาและวาฬ
ในน่านน้ำไทย. วารสารการประมง 49(3):
229 - 247.
- Adulyanukosol, A. (1999). Dugong, dolphin and
whale in Thai waters. *In*: Proceedings of
the 1st Korea-Thailand Joint Workshop on
Comparison of Coastal Environment:
Korea - Thailand. Seoul, Korea. 5 - 15 pp.
- Chantrapornsyl, S. (1996). The first record of a
pygmy killer whale (*Feresa attenuate*) from
Thailand. *Phuket Marine Biological Center
Research Bulletin*. 61: 29 - 37.
- Chantrapornsyl, S., K. Adulyanukosol and K.
Kittiwatanaawong. (1996). Records of
cetaceans in Thailand. *Phuket Marine
Biological Center Research Bulletin*. 61:
39 - 63.
- Jefferson, T.A., S. Leatherwood and M.A. Webber.
(1993). Marine mammals of the world.
United Nations Environment Programme,
Food and Agriculture Organization of the
United Nations. 320 pp.
- Mahakunlayanakul, S. (1996). Species distribution
and status of Dolphin in the Inner Gulf of
Thailand. Thesis of Master Degree,
Department of Marine Science,
Chulalongkorn University. 130 pp.